

A FELVIDÉKI MEZŐGAZDASÁGI BETEGSÉGI BIZTOSÍTÁS TANULSÁGAI

ÍRTA:
ILLÉS GYÖRGY

A csehszlovák köztársaságnak az 1938-39 években történt felszámolása után a Magyarországhoz visszacsatolt területeken élő munkásrétegek szociális biztosítása a magyar társadalombiztosító intézetekre hárult. A csehszlovák társadalombiztosítási jogrendszer – akár a biztosítottak körének szabályozását, akár a szolgáltatások minőségét és mennyiségét tekintjük is – igen hathatós védelemben részesítette a hatálya alá tartozó biztosítottakat. Így többek között Csehszlovákiában a mezőgazdasági cselédek és napszámosok nemcsak baleseti és öregségi biztosításban részesültek, hanem a csehszlovák kerületi betegbiztosító intézetek az ipari munkások betegségi biztosításával párhuzamosan a mezőgazdasági munkásrétegek betegségi biztosítását is ellátták, ellentétben a magyar társadalombiztosító intézetekkel, amelyek a mezőgazdasági munkások betegségi biztosítását mindeztideig nem illeszthették be nemzeti szempontból nélkülözhetetlen munkásságuk keretébe, bár az iparforgalmi népesség betegségi és baleseti biztosítási jogrendszerét új alapokra fektető 1907 évi XIX. t.-c. tárgyalása során az országgyűlés már országos határozatot hozott, amelyben „felhívja a m. kir. földművelésügyi kormányt, hogy a mezőgazdasági munkásoknak és cselédeknek betegség és baleset esetére való kötelező biztosítása iránt törvényjavaslatot készítsen és azt lehetőleg a közeljövőben terjessze a képviselőház elé”. A visszacsatolt területekkel visszatért munkásrétegek szociális biztosítási jogainak elismerésével és azoknak további fenntartásával kapcsolatban az volt a kormányzati álláspont, hogy ezek lehetőleg teljes mértékben fenntartassanak és inkább fejlesztessenek, semminthogy a szolgáltatások vagy a biztosításba bevont rétegek körének korlátozásával a biztosítottak valamely rétegénél jogfosztás következzen be. Erre tekintettel a 11.770/1939. M. E. számú rendelet a felvidéki és kárpátaljai területeken élő mezőgazdasági munkások betegségi biztosításának ellátását az Országos Társadalombiztosító Intézetre ruházta, amely intézetnek amúgyis feladatkörébe tartozott a visszatért területeken élő ipari munkásság és az ú. n. magánalkalmazotti munkavállalók betegségi biztosításának ellátása. Az OTI az 1938-39 években az előbb említett három munkavállalói réteg betegségi biztosítását a csehszlovák jogszabályok alapján egy üzletág keretében bonyolította le. Amikor a 11.770/1939. M. E. sz. rendelet az 1940 január 1-i

időponttal hatályba léptette az 1927: XXI. t.-c.-t, kimondotta, hogy a mezőgazdasági munkások biztosítási kötelezettségének megállapításánál az 1934 évi 189. számú csehszlovák törvény rendelkezéseit kell alkalmazni azzal az eltéréssel mégis, hogy a biztosítás ellátásánál bizonyos vonatkozásokban az OTI-re érvényes szabályok legyenek irányadók. A 11.770/1939. M. E. sz. rendelet intézkedett az iránt is, hogy a mezőgazdasági, valamint az ipari és magánalkalmazotti biztosítottak biztosításából folyó jövedelmek és kötelezettségek külön üzletág – a mezőgazdasági és az ú. n. általános üzletág – keretében külön-külön számoltassanak el.

A mezőgazdasági üzletág biztosítottjainak és segélyezettjeinek forgalmára vonatkozó rendszeres adatszolgáltatás csak az 1940 évi október hó elejétől kezdve volt megoldható, ezért az 1941 évi adatok tekinthetők elsősorban teljesen alkalmasnak arra, hogy egy év eredményeinek keresztmetszetében számot adjanak a mezőgazdasági üzletág működéséről. Ezek az adatok továbbmenőleg alkalmasnak látszanak annak megítélésére is, hogy vajjon mind szociálpolitikai, mind pénzügyi szempontból *nem lenne-e célszerű és kívánatos az országos mezőgazdasági betegségi biztosításnak a felvidéki elrendezés mintájára való megoldása*. Az adatok fontos támpontokat nyújtanak a jelentkező problémák megvilágítására és az említett alapon felállítható új biztosítási ágak életrehívásával kapcsolatban a biztosításból folyó költségek fedezetére szükséges jövedelem járulékulcsának és a közgazdasági életet terhelő újabb szociális teher nagyságának becslésszerű meghatározására is.

Tekintettel továbbá arra, hogy a Felvidéken megoldott mezőgazdasági betegségi biztosításnak országos hatállyal kiterjesztése esetében oly ország-részek – pl. az Alföld – mezőgazdasági munkásai is bevonatnának a biztosításba, akiknek szociális és egészségügyi viszonyai (kereset, családi állapot, megbetegedésre hajlamosság, települési viszonyok, stb.) többé-kevésbé elütnek a felvidéki és kárpátaljai területeken betegség esetére biztosított mezőgazdasági munkások hasonló életkörülményeitől, az ebből származó és a biztosítási költségek és jövedelmek összecsúsításában jelentkező esetleges kockázati eltéréseket akként igyekeztünk kiértékelni, hogy a felvidéki és kárpátaljai területeken az általános üzletág keretében biztosított ipari és magánalkalmazotti munkavállalók viszonyaira vonatkozó

adatsorokat összehasonlítottuk: a) az alföldi kerületi pénztáraknál (Baja, Debrecen, Gyula, Békéscsaba, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Makó, Nyíregyháza, Szeged, Szentés, Szolnok), b) az összes vidéki kerületi pénztáraknál és kirendeltségeknél betegség esetére biztosított általános üzletági munkavállalók vonatkozó adataival. A teljesség kedvéért ugyanakkor közöljük az OTI összes helyi szerveire megállapított adatsorokat is.

1. A biztosítottak létszámadatai.

A mezőgazdasági üzletágban biztosítottak átlagos létszáma az 1941 évben 36.994 volt, amelyből az ú. n. mezőgazdasági magánalkalmazotti csoportba tartozó biztosítottak átlagos száma 432, tehát mindössze 1.2%-ot tett. Ez utóbbiak levonása után mutatkozó 36.562 főnyi mezőgazdasági munkáslétszám első pillanatra alacsonynak látszik, ha annak a területnek népességstatisztikai adatait, amely területen a szóbanlévő biztosítás hatályban van, az ország többi részeire vagy az ország jelenlegi egész területére vonatkozó népességi adatokkal vetjük össze. Az 1941 évi népszámlálási adatok szerint ugyanis a 14,669.128 főt kitevő összlakosságból a visszacsatolt felvidéki és kárpátaljai országrészen 1,713.363 lélek lakott, azaz az összlakosság 11.68 %-a.

Az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet 1941 évi jelentése szerint, a Délvidéket leszámítva, az ország területén az öregség esetére biztosított mezőgazdasági munkavállalók évvégi száma 722.052 volt. Tekintettel arra, hogy az Országos Társadalombiztosító Intézetnél betegség esetére biztosított felvidéki mezőgazdasági munkások köre nagyjából fedi az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézetnél öregség esetére biztosított felvidéki mezőgazdasági munkások körét, a betegségi biztosításban résztvevő felvidéki mezőgazdasági munkavállalók létszámának kb. 90.000-100.000 főben kellett volna jelentkeznie. A két létszám között mutatkozó feltűnően nagy eltérésnek oka az, hogy míg az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet által kimutatott létszám a biztosításban akármilyen rövid ideig résztvettek számát *tünteti* fel, addig az Országos Társadalombiztosító Intézet szerinti létszám ú. n. *átlagos* létszám, vagyis az év minden egyes napjára vonatkoztatott, kiegyenlített napi létszámadat, amelynél az év egyes napjaira megállapított létszámok természetesen – sokszor jelentékenyen – magasabbak vagy alacsonyabbak. Az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet átlagos taglétszáma a 4. b) pontban leírt számítás alapján 214.551 fő, amely létszám az évvégi 722.052-t kitevő *tényleges* létszámnál ugyancsak lényegesen kisebb. Az év folyamán éppen a mezőgazdasági biztosítottak létszáma különösen

erős változásoknak van alávetve, amely körülmény az idényszerűen, illetőleg alkalmilag foglalkoztatott munkások aránylag nagy számára mutat. A biztosítottak átlagos létszámának az 1941 évben tapasztalt időszakos változásairól az 1. számú táblázatban foglalt havonkinti átlagos létszámadatok adnak tájékoztatást.

1. sz. táblázat

Az átlagos biztosított létszám havonkinti alakulása az 1941 évben

H ó n a p	Átlagos biztosított létszám				
	a mezőgazdasági üzletágban	az általános üzletágban			
		a felvidéki és kárpátaljai ker. pénztáraknál	az alföldi ker. pénztáraknál és kir.-nél	az összes vidéki ker. pénztáraknál és kir.-nél	az Intézet összes helyi-szerveinél
Január	26.846	56.253	113.688	446.650	918.735
Február.....	27.802	60.927	119.580	472.619	960.776
Március ...	30.137	67.002	127.451	505.971	1,002.289
Április	32.239	63.991	122.788	497.930	998.795
Május	40.559	71.752	134.014	546.566	1,078.105
Június	43.858	74.081	139.452	566.006	1,109.342
Július	50.377	67.176	135.931	550.251	1,092.482
Augusztus...	49.818	68.623	144.531	574.220	1,139.724
Szeptember	40.316	71.211	146.750	592.464	1,148.329
Október ...	36.959	72.077	145.352	596.615	1,141.824
November ..	36.583	77.016	146.376	604.982	1,154.408
December...	28.434	71.489	139.249	562.704	1,092.035

Magának a mezőgazdasági átlagos létszámnak változásaiból kitűnik, hogy az idénymunkások nagyobb mérvű foglalkoztatása az 1941 évben a május-november hónapokra esett. A július és augusztus havi átlagos csúcslétszámok majdnem kétszeresét teszik a január, február és a december havi átlagos létszámnak. Ha ez utóbbi hónapoknak egymáshoz hasonló átlagos létszámadatait egyenlőnek vesszük az év folyamán állandó munkában állók (gazdasági cselédek) létszámával, akkor megállapíthatjuk, hogy az 1941 évben a mezőgazdasági állandó munkások összes járuléknapi számuk közel háromnegyed részét, ezzel szemben az idénymunkások (napszámok) járuléknapi számuk, időnként igen magas napi létszámuk ellenére, csak valamivel több, mint egynegyed részét tette a mezőgazdasági összes járuléknapi számának.

A mezőgazdasági adatoknak az általános üzletág adataival történt egybevetése arra enged következtetni, hogy a mezőgazdasági idénymunka az általános üzletág keretében biztosított – jórészt iparforgalmi – munkások létszámát számottevően nem befolyásolja. Bizonyítja ezt a 2. számú táblázat is, amely az általános üzletág havonkinti országos átlagos létszámadatait az 1937-1941 évig terjedő időre foglalja magában.

2. sz. táblázat

Az átlagos biztosított létszám havonkénti alakulása az általános üzletágban az 1937—1941 években

Hónap	1937	1938	1939	1940	1941
Január	567.909	593.613	701.627	739.486	918.735
Február.....	577.949	609.752	717.258	743.426	960.776
Március ...	602.001	648.239	726.553	758.522	1.002.289
Április	637.648	688.467	733.778	796.962	998.795
Május	675.395	713.079	780.849	843.784	1.078.105
Június	680.912	715.184	779.403	852.437	1.109.342
Július	664.162	715.985	765.143	806.094	1.092.482
Augusztus...	680.062	739.288	796.615	810.415	1.139.724
Szeptember	689.384	754.158	798.974	809.884	1.148.329
Október ...	698.437	754.864	809.359	821.565	1.141.824
November ..	687.729	761.474	833.612	844.352	1.154.408
December...	642.264	736.041	799.037	811.509	1.092.035

Mindezekből az adatokból az tűnik ki, hogy a mezőgazdasági idénymunka nagy munkaerősükségletét nem az iparforgalmi foglalkozású napszamosok köréből fedezi, hiszen ezek az ipari idénymunkák (építőipar) munkapiacán találják meg foglalkoztatásukat, hanem a falusi napszamosok, törpebirtokosok és családtagjaik – nem kis mértékben a falusi női munkaerők – köréből. A női munkások átlagos létszáma ugyan a felvidéki mezőgazdasági biztosításban viszonylag igen alacsony, amennyiben az átlagos biztosított létszámok csupán 3.24%-át képviseli, a nyári idényben azonban létszámuk aránylag sokkal nagyobb mértékben emelkedik, mint a férfi biztosítottak létszáma. E női létszám-emelkedés és a háztartási biztosítottak nyári létszámcsökkenése között való összefüggésre mutatnak a 3. számú táblázat adatai.

3. sz. táblázat

Az átlagos biztosított létszám havonkénti alakulása az 1941 évben

Hónap	Átlagos biztosított létszám				
	a mezőgazdasági üzletágban	A háztartási üzletágban			
		a felvidéki és kárpátjai ker. pénztáraknál	az alföldi ker. pénztáraknál és kir.-nél	az összes vidéki ker. pénztáraknál és kir.-nél	az Intézet összes helyi-szerveinél
Január	26.837	11.913	29.435	93.790	172.898
Február.....	27.797	12.245	30.061	96.538	175.762
Március ...	30.132	12.307	30.347	97.412	175.767
Április	32.233	12.542	29.759	96.528	174.287
Május	40.554	12.288	29.726	96.906	173.761
Június	43.852	11.918	29.426	96.066	171.666
Július	50.370	11.240	29.718	94.067	167.020
Augusztus...	49.811	11.095	28.823	94.317	166.645
Szeptember	40.310	11.601	29.102	95.742	170.842
Október ...	36.955	11.831	28.615	96.680	175.382
November ..	36.579	12.306	29.041	98.928	180.154
December...	28.425	12.601	29.868	100.654	181.836

A mezőgazdasági üzletágban is – miként az általános üzletágban – az év március 31-ikére, június 30-ikára, szeptember 30-ikára és december

31-ikére történt a biztosított létszám leolvasása napibérosztályok szerint, amelynek összevont eredményeit – egybevetve az általános üzletágban biztosítottak napibérosztályos megoszlásának hasonlóan összevont adataival – a 4. és 5. számú táblázatok tartalmazzák. Ehhez az összeállításához hozzá

4. sz. táblázat

A javadalmazási határ alá nem eső biztosítottak (testi munkások) megoszlása napibérosztálycsoportonként az 1941 évben

Üzletág Helyiszervek jellege	az I—III.	a IV—V.	a VI—VIII. illetőleg a VI—XII.	Összesen
	napibérosztályba tartozott száz biztosított közül			
A) Mezőgazdasági üzletág				
I. félévi átlag	67·89	28·96	3·15	100
II. félévi átlag	63·64	30·16	6·20	100
B) Általános üzletág				
a) Felvidéki és kárpátjai ker. pénztárak				
I. félévi átlag	31·69	38·75	29·56	100
II. félévi átlag	28·99	31·61	39·40	100
b) Alföldi ker. pénztárak és kir.....				
I. félévi átlag	48·09	30·33	21·58	100
II. félévi átlag	43·58	28·88	27·54	100
c) az Intézet összes helyiszervei				
I. félévi átlag	28·82	30·46	40·72	100
II. félévi átlag	24·54	27·70	47·76	100

5. sz. táblázat

A javadalmazási határ alá eső biztosítottak (ú. n. magánalkalmazottak) megoszlása napibérosztálycsoportonként az 1941 évben

Üzletág Helyiszervek jellege	az A—C	a D—E	az F—H, illetőleg az F—M	Összesen
	napibérosztályba tartozott száz biztosított közül			
A) Mezőgazdasági üzletág				
I. félévi átlag	50·24	33·13	16·63	100
II. félévi átlag	40·10	38·30	21·60	100
B) Általános üzletág				
a) Felvidéki és kárpátjai ker. pénztárak				
I. félévi átlag	70·75	20·26	8·99	100
II. félévi átlag	65·88	21·07	13·05	100
b) Alföldi ker. pénztárak és kir.				
I. félévi átlag	79·92	15·15	4·93	100
II. félévi átlag	75·25	16·17	8·58	100
c) az Intézet összes helyiszervei				
I. félévi átlag	69·73	20·80	9·47	100
II. félévi átlag	64·22	21·43	14·35	100

kell fűzni, hogy a napibérosztályok szerint való tagozódás adatai a mezőgazdasági munkavállalók (különösképpen a mezőgazdasági cselédek és szegődmenyesek) vonatkozásában nem lehetnek alkalmasak arra, hogy belőlük a javadalmazások tényleges értékére következtetéseket vonjunk le. Ezeknek a javadalmazásoknak túlnyomó részét ugyanis a természetbeni járandóságok (termény, földhasználat, lakás, tüzelő, ruházat) teszik, amelyeknek pénzbeli egyenértékét az OTI a városi piaci árakon aluli, mérsékelt összegben állapítja meg. Ez magyarázza meg azt is, hogy a négy negyedév adatai közül a június 30-i napibérosztályos létszámadatok a napibérosztályokban erőteljes felfelé tolódást mutatnak; az ebben a hónapban foglalkoztatott munkavállalók között ugyanis jelentékenyebb számban fordulnak elő pénzbeli javadalmazású alkalmi napszamosok.

A járulékkirovás alapjául szolgáló munkabérösszegek szempontjából mindenesetre roppant nagy a különbség a mezőgazdasági és általános üzletági napibérosztályos megoszlás között. Az eltérések könnyebb áttekintésére módot nyújtanak a 4. és 5. számú táblázatokban összevont adatok.

A táblázatban foglaltakon felül meg kell jegyez-

6. sz. táblázat

Táppénzsegélyezésben részesültek létszámának százalékos megoszlása napibérosztályonként az 1941 évben

M e z ő g a z d a s á g i ü z l e t á g														
M e g n e v e z é s	N a p i b é r o s z t á l y												Ö s s z e - s e n	
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.		
Javadalmazási határ alá nem eső munkavállalók megoszlásának adatai	az év első nyolc hónapjának átlagában.....	8.88	25.85	36.20	19.26	7.35	0.96	1.21	0.29	—	—	—	—	100.00
	az év utolsó négy hónapjának átlagában.....	4.14	19.40	30.76	29.01	9.31	3.78	1.50	1.68	0.24	0.18	—	—	100.00

kénti megoszlásának összevont adatait az összes biztosítottak összevont létszámadataival szembeállítva, megállapítható, hogy a táppénzesek bérosztályos megoszlása a biztosított létszám tagozódásához képest némileg a magasabb napibérosztályok felé tolódik el. Az 1941 év második felében például a biztosítottak 63.64 %-a tartozott az I-III., 30.16 %-a a IV-V., 6.20 %-a pedig a VI-XII. napibérosztályokba. Ezzel szemben a táppénzesek arányszámái hasonló csoportosításban: 54.30%, 38.32% és 7.38%. Sokkal nagyobb mérvű azonban ez az eltolódás az általános üzletágban, ahol az 1941 második félévi biztosított létszám napibérosztályonkénti tagozódását jellemző arányszámok: az I-III. napibérosztályban 24.54%, a IV-V. napibérosztályban 27.70%, a VI-XII. napibér-

nünk, hogy a felvidéki mezőgazdasági biztosítottaknak 9%-a az I., 25%-a a II., 35%-a a III., 21 %-a a IV. napibérosztályba tartozott. Ebből a megoszlásból kitűnik, hogy az esetleg felvethető olyan megoldás, amely az összes biztosítottakat egyetlen javadalmazási kategória alapján vonná be a betegségi biztosításba, a biztosítottak szociális érdekei szempontjából megnyugtató nem lehetne.

2. A segélyezettek létszámadatai.

a) A táppénzsegélyben részesültek átlagos napi száma az 1941 évben a mezőgazdasági üzletágban 417 volt, vagyis a mezőgazdasági biztosított átlagos létszám 1.13 %-a. Ezzel szemben az általános üzletágban a táppénzesek átlagos napi létszámának a biztosított átlagos létszámhoz való viszonyát kifejező arányszámok: a felvidéki ker. pénztáraknál 2.06%; az alföldi helyiszerveknél 2.20%; az összes vidéki ker. pénztáraknál és kirendeltségeknél 2.11%; végül az OTI összes helyiszerveinél 2.49%.

A mezőgazdasági táppénzes létszám napibérosztályonkénti százalékos megoszlásáról tájékoztat a 6. számú táblázat. A táppénzesek napibérosztályon-

osztályokban pedig 47.76%. Ezzel szemben a táppénzesek közül az I-III. napibérosztályba 14.33%, a IV-V. napibérosztályba 27-20%, a VI-XII. napibérosztályba pedig 58.47% tartozott.

b) A terhességi és gyermekágyi segélyben részesült biztosítottak átlagos száma a mezőgazdasági ágban igen csekély. Napi átlagos létszámuk az 1941 évben mindössze hat volt. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy az állandóan biztosított női munkavállalók létszáma aránylag igen alacsony, a női idénymunkások pedig nem rendelkeznek a szülészeti segély igénybeviteléhez szükséges hosszabb munkavisztonnyal. A jelzett segélyben részesült családtagok száma 135 volt, a biztosított létszám 0.36%-a, amely arányszám valamivel magasabb az országos arányszámnál.

c) A kórházi ápolásban részesült biztosítottak átlagos létszáma 171, vagyis a biztosított létszám 0.46 %-a. Az általános üzletágban az arányszámok a következőképpen alakultak: a felvidéki ker. pénztáraknál 0.75%, az alföldi helyiszerveknél 0.62%; az Összes vidéki ker. pénztáraknál és kirendeltségeknél 0.75%; az OTI összes helyiszerveinél pedig 0.66%.

Amíg – az előbbieket szerint – a kórházban ápolott biztosítottak átlagos napi száma a mezőgazdasági üzletágban viszonylag alacsony volt, – a mezőgazdasági biztosítottak családtagjai annál magasabb arányban vették igénybe a kórházi ápolással nyújtott segítyt. Átlagos napi számuk ugyanis 162 volt, vagyis a biztosított átlagos létszám 0.44 %-a. Az általános üzletágban ezt az arányszámot csak a felvidéki ker. pénztáraknál mutatózó igénybevétel arányszáma multa felül, amennyiben itt a kórházban ápolott családtagok átlagos napi száma az átlagos biztosított létszám 0.48 %-át tette. Az alföldi ker. pénztáraknál mutatózó megfelelő arányszám 0.35 %; az összes vidéki ker. pénztáraknál és kirendeltségeknél 0.38%; végül az OTI összes helyiszerveinél 0.33%.

d) Az összehasonlítás kiegészítésére szolgál a 7. számú táblázat, amely az egy biztosítottra átlagosan jutó betegségi esetek, illetőleg gyógykezelések számáról ad tömör tájékoztatást.

7. sz. táblázat

Egy biztosítottra eső betegségi esetek és gyógykezelések száma az orvosi rendeléseken (beleértve a családtagok betegségi eseteit és gyógykezeléseit)

— Mezőgazdasági és általános üzletág —

Üzletág, helyiszervek jellege	Egy biztosítottra eső	
	betegségi esetek	gyógykezelési esetek
	száma	
Mezőgazdasági üzletág	1·67	3·26
Általános üzletág		
a) Felvidéki és kárpátaljai ker. pénztárak	3·67	8·02
b) Alföldi helyiszervek ...	4·49	10·22
c) az összes vidéki ker. pénztárak és kirend....	4·12	9·30
d) az OTI összes helyiszervei	5·69	12·61

3. Járulékjövdelem és segélyezési költségek.

A biztosítottak, nemkülönben a segélyezettek létszámának áttekintése során elmondottakból is következik, hogy a mezőgazdasági üzletágban a járulékjövdelem s még ennél is inkább a segélyezési költségek aránylag jóval alacsonyabbak, mint az általános üzletágban. Az idevonatkozó zárszámadási adatokat a 8. számú táblázatban mutatjuk be.

8. sz. táblázat

Az 1941 évben kirótt járulékok és kifizetett segélyezési költségek

Sorszám	Megnevezés	Járulék-kirovás	Táppénz, tél táppénz, táppénz-pótlék	Szülészeti segély	Kórház, fürdő, szanatórium	Gyógyászati ellátás	Orvosi költség	Egyéb segélyezési költség	Összes segélyezési költség
	A) Mezőgazdasági üzletágban	1,829.076·41	174.946·90	97.100·65	233.813·15	154.164·36	244.966·70	50.420·34	955.412·11
	B) Az általános üzletágban								
a)	a felvidéki helyiszerveknél	5,228.970·51	993.033·75	219.565·31	547.022·40	530.445·43	636.547·50	170.170·36	3,096.784·75
b)	az alföldi helyiszerveknél	8,632.447·40	2,083.636·25	462.385·06	1,062.985·45	838.654·18	1,311.574·95	370.513·91	6,129.799·60
c)	az összes vidéki kerületi pénztáraknál és kirendeltségeknél	38,338.278·22	7,877.877·06	1,770.949·99	4,861.970·52	3,401.939·08	5,189.579·03	1,483.457·11	24,590.772·71
d)	az Intézet összes helyiszerveinél	85,584.380·92	22,966.039·34	3,560.355·54	15,776.351·51	7,896.212·15	11,332.475·23	5,251.597·64	66,773.031·41

A gyógyászati és orvosi költségeket, valamint az egyéb segélyezési költségek túlnyomó részét, (rendelőintézeti fenntartási költségek, anya- és csecsemővédelem) az OTI nem számolja el helyiszervenként, csak központilag. Számításaink érdekében ezeket a költségeket a helyiszervek jellege szerint mégis figyelembe kellett venni. Megfelelőbb

módszer híján az általános üzletágon belül a tagszám arányában osztottuk meg a kérdéses költségeket. Ily módon állítottuk össze a 9. és 10. számú táblázatokat; előbbi az egy biztosítottra eső járulékelőírást és segélyezési költségeket, utóbbi a segélyezési költségek százalékos megoszlását tünteti fel.

9. sz. táblázat
Az egy biztosítottra átlagosan jutó járulék és segélyezési költség

Sorszám	Megnevezés	Egy biztosítottra jutó							
		járulék	táppénz, fél táppénz, táppénz- pótlék	szülési segélyek	kórház, fürdő, szana- tórium	gyógyá- szati ellátás	orvosi költség	egyéb segé- lyezési költség	összes segé- lyezési költség
	A) Mezőgazdasági üzletágban	49.44	4.73	2.62	6.32	4.17	6.62	1.36	25.83
	B) Az általános üzletágban								
a)	a felvidéki helyiszerveknél...	76.23	14.48	3.20	7.98	7.73	9.28	2.48	45.15
b)	az alföldi helyiszerveknél ...	64.05	15.46	3.43	7.89	6.22	9.73	2.75	45.48
c)	az összes vidéki kerületi pénztáraknál és kirendelt- ségeknel	70.59	14.51	3.26	8.95	6.26	9.56	2.74	45.28
d)	az Intézet összes helyiszerveinél.....	80.01	21.46	3.33	14.75	7.38	10.59	4.91	62.42

10. sz. táblázat
A segélyezési költségek %-os megoszlása

Sorszám	Megnevezés	Táppénz, fél táppénz, táppénz- pótlék	Szülészeti segélyek	Kórház, fürdő, szana- tórium	Gyógyá- szati ellátás	Orvosi költség	Egyéb segé- lyezési költség	Összesen
		az összes segélyezési költség %-ában						
	A) Mezőgazdasági üzletágban	18.3	10.2	24.5	16.1	25.6	5.3	100
	B) Az általános üzletágban							
a)	a felvidéki helyiszerveknél	32.1	7.1	17.7	17.1	20.5	5.5	100
b)	az alföldi helyiszerveknél	34.2	7.5	17.3	13.7	21.4	6.1	100
c)	az összes vidéki kerületi pénztárak- nál és kirendeltségeknél	32.0	7.2	19.8	13.8	21.1	6.1	100
d)	az Intézet összes helyiszerveinél ...	34.4	5.3	23.6	11.8	17.0	7.9	100

Mindkét táblázat adataiból megállapítható, hogy a táppénzszolgáltatással járó költségeknek a mezőgazdasági betegségi biztosításban jóval kisebb súlya van, mint az általános üzletági betegségi biztosításban. Jórészt ez az oka annak, hogy a mezőgazdasági üzletágban a gyógyászati, az orvosi és az egyéb

segélyezési költségek viszonylag magas arányszámokban jelentkeznek.

Még többet mutat azonban a 11. számú táblázatban foglalt adatsoportosítás, amelyben a segélyezési költségeket a járulékelőíráshoz viszonyítjuk.

11. sz. táblázat
A segélyezési költségek viszonya a kirótt járulékokhoz

Sorszám	Megnevezés	Táppénz, fél táppénz, táppénz- pótlék	Szülési segélyek	Kórház, fürdő, szana- tórium	Gyógyá- szati ellátás	Orvosi költség	Egyéb segé- lyezési költség	Összes segé- lyezési költség
		a kirótt járulékok %-ában						
	A) A mezőgazdasági üzletágban.....	9.6	5.3	12.8	8.4	13.4	2.7	52.2
	B) Az általános üzletágban.							
a)	a felvidéki helyiszerveknél	19.0	4.2	10.5	10.1	12.2	3.2	59.2
b)	az alföldi helyiszerveknél.....	24.1	5.4	12.3	9.7	15.2	4.3	71.0
c)	az összes vidéki kerületi pénztáraknál és kirendeltségeknél	20.5	4.6	12.7	8.9	13.5	3.9	64.1
d)	az Intézet összes helyiszerveinél.....	26.8	4.2	18.4	9.2	13.2	6.1	78.0

A 11. sz. táblázatból kitűnik, hogy a segélyezési költségek a mezőgazdasági üzletágban a kirótt járulékoknak csak 52.2 %-át igényelték. Abban az esetben azonban, ha az összes költségek mértékét kívánjuk megállapítani, a segélyezési költségekhez hozzá kell számítani az ügyviteli költségeket is. Ez utóbbi költséggel kapcsolatban viszont meg kell jegyezni, hogy ezek – miként az orvosi költség is – tulajdonképpen nem a ténylegesen jelentkező, hanem az összes ilyenmű költségeknek az egyes biztosítási ágakra vonatkozólag a belügyminiszter által megállapított arányszám szerint való felosztásából származó zárszámadási összegek. Az országos jellegű mezőgazdasági biztosításnál jelentkező ügyviteli és orvosi költségekre nézve azonban – az említett országos jellegű biztosítás megvalósítása esetében – közvetlen módszerek alkalmazásával kellene támpontot nyerni, mert nem látszik bizonyosnak, hogy a felvidéki mezőgazdasági biztosítási üzletágban alkalmazott felosztási kulcszámok a biztosítás kiterjesztése esetén is megfelelőek lennének a ténylegesen jelentkező költségek fedezésére. *Különösen jelentős költségtöbblettel kell számolni e tételeknél abban az esetben, ha a biztosítás ellátására nem vidéki helyiszervekkel rendelkező már meglévő ügyviteli és orvosi szervezet jelöltetnék ki, hanem erre a célra új biztosító szervezet hívatnék életre.*

Az 1941 évre a felvidéki mezőgazdasági üzletágra az ügyviteli költséghányad az OTI összes ügyviteli költségeinek 1.12%-ában nyert megállapítást, amely hányad ebben az évben a mezőgazdasági üzletágban kirótt járulékokkerekén 12%-ának felelt meg. Az ügyviteli költségeket is magukban foglaló összes biztosítási költségek tehát a mezőgazdasági üzletágban kirótt járulékoknak 64.2 %-át tették. Meg kell azonban jegyezni, hogy a kirótt járulékoknak egy része nem kerül lerovásra. A lerovás mértéke a mindenkori gazdasági viszonyoktól függ. Az 1940 évi 41.24 %-os lerovási arányszám idevonatkozólag figyelembe nem vehető, tekintettel arra, hogy a mezőgazdasági biztosítás ebben az évben kezdte meg elkülönítetten működését és ennek következtében a kezdet évében kirótt járulék tekintélyes része (a járulék késedelmes kirovása és a munkaadók részéről történt késedelmes járulékfizetés következtében) nem került az 1940 évben lerovásra. *Az 1941 évben a lerovási arányszám 97.61% volt. Ugyanakkor az általános üzletágban a lerovási arányszám lényegesen kisebb, – 92.4% volt.* (Látható tehát, hogy vizsgálódásunk körében a mezőgazdaság teherviselési készsége nem marad az iparé alatt!) A mezőgazdasági üzletágban mutatózó lerovási arányszám természetesen csak abban az esetben lenne a további számítások során alkalmazható, ha a jelenlegi viszonyok a gazdasági életben állandósulnának. Ezzel azonban előre szá-

molni – a szükséges óvatosságra tekintettel – nem lenne célszerű, éppen ezért számításaink során a mezőgazdasági üzletágban 95%-os lerovási arányszámot alkalmaztunk. A járulékoknak 95 %-ban lerovása mellett a mezőgazdasági betegségi biztosításban az összes biztosítási költségek a járulékjövedelem 67.6 %-át vennék igénybe. Végső eredményként tehát megállapíthatjuk, hogy a felvidéki mezőgazdasági biztosítási üzletág 1941 évben járulékjövedelmének mindössze kétharmad részét használta fel a biztosításból folyó költségek fedezésére, míg a járulék jövedelemnek kb. egyharmad része üzleti feleslegként maradt meg.

Ha ezeket az eredményeket összehasonlítjuk az általános üzletág 1941 évi zárszámadási eredményeivel, azt találjuk, hogy az utóbbi üzletágon a a biztosítás költségei a kirótt járulékok 92.36 %-át emésztették fel. Ha pedig az általános üzletágnál is figyelembe vesszük az előbbi számítás szerinti lerovási arányszámot, arra az eredményre jutunk, hogy ez az üzletág járulékjövedelmét teljes egészében felhasználta a biztosítás ellátásából folyó költségekre. A mezőgazdasági üzletágnál jelentkező igen tekintélyes zárszámadási felesleg tehát az alkalmazott járulékkulcs túlméretezett voltában leli magyarázatát. Abban az esetben tehát, ha az országos jellegű mezőgazdasági betegségi biztosítás költségfedezési arányszámaként a felvidéki mezőgazdasági betegségi biztosítási üzletág előbbieken megállapított 67.6 %-os arányszámát fogadnánk el, úgy a biztosítás terheinek fedezésére szükséges és elégséges járulékkulcsként a jelenlegi 6% (a tényleges javadalmazásra vonatkoztatva 7%) helyett kerekén 4%-os (a tényleges javadalmazásra vonatkoztatva 47 %-os) járulékkulcsot kellene alkalmazni.

A járulékkulcsnak ilyen mértékű megállapítását megelőzően figyelembe kell azonban venni azokat a már említett szempontokat, amelyek szerint egyrészt a felvidéki és kárpátjai mezőgazdasági munkavállalók kedvezőbb egészségügyi viszonyok között élnek, mint a mezőgazdasági népesség jelentős részét magában foglaló Alföld területén élő munkások. Másrészt feltehető, hogy az Alföldön vagy az ország egyéb részén foglalkoztatott mezőgazdasági munkások átlagos jövedelme és ennek megfelelően a járulékjövedelem is eltérést mutat a felvidéki hasonló adatoktól. Mindezek a körülmények valószínűvé teszik azt, hogy az országos jellegű mezőgazdasági betegségi biztosítás jövedelmének és költségeinek egymás közötti aránya kedvezőtlenebb lesz a felvidéki mezőgazdasági betegségi biztosítás 67.6 %-os arányszámánál. Ezt igazolni látszanak az előbbieken már közölt azok az adatok (11. táblázat), amelyek rávilágítanak az általános üzletág költségfedezési arányszámainak tekintetében a különböző jellegű helyiszervek között

fennálló különbségekre. A szóban lévő adatok szerint ugyanis a segélyezési költségek fedezetére a kirótt járulékok alábbi %-a volt szükséges:

A) Mezőgazdasági üzletágban.....	52.2%
B) Általános üzletágban	
a) a felvidéki és kárpátaljai helyiszerveknél	59.2%
b) alföldi helyiszerveknél.....	71.0%
c) összes vidéki ker. pénztáraknál.....	64.1%

Fentiek szerint a felvidéki és kárpátaljai helyiszerveknél az általános üzletágban mutatkozó 59.2 %-os költségnyáddal szemben a 11 alföldi kerületi pénztár 71 %-os költségnyáda kereken 20%-kal magasabb. Ugyanilyen arányú költségnyádtöbbletet feltételezve az országos jellegű mezőgazdasági betegségi biztosítás keretében, az Alföldön ellátandó mezőgazdasági biztosítottakkal kapcsolatban a szükséges és elégséges járulékkulcsot is 20%-kal magasabb értékben, tehát 4.8%-ban (a tényleges bérekre vonatkoztatva kb. 5.6%) kellene megállapítani. Tekintettel azonban arra, hogy az országos jellegű mezőgazdasági biztosítás a visszatért keleti és erdélyi országrészek mezőgazdasági munkavállalóinak bekapcsolásával a felvidéki és kárpátaljai mezőgazdasági biztosítottakéhoz hasonló jobb kockázatú biztosítótű réteggel bővülne, ezért megfelelőbbnek kell tartani az országos viszonylatban alkalmazandó járulékkulcs mértékének megállapításánál az összes vidéki kerületi pénztárak, valamint a felvidéki és a kárpátaljai kerületi pénztárak költségnyádjának összehasonlítása útján kiértékelendő eltérések alapulvételét.

Az idevonatkozó arányszámok szerint az 59.2 százalékos felvidéki általános üzletági költségnyáddal szemben az összes vidéki kerületi pénztárak költségnyáda 64%, amely utóbbi arányszám az előbbinél mindössze kereken 8%-kal nagyobb. Ha tehát a felvidéki és kárpátaljai mezőgazdasági betegségi biztosítás költségeinek fedezetére szükséges 4 %-os járulékkulcsot az előbbieken megállapított 8%-kal emelnék és bőven számítva a járulékkulcsot 4.5%-ban (a tényleges bérek %-ában 5.25) állapítanánk meg úgy biztosítottaknak lehetne tekinteni az országos jellegű mezőgazdasági betegségi biztosítás rentabilitását.

A mezőgazdasági betegségi biztosításnak országos hatállyal kiterjesztése esetében kézenfekvő megoldásként kínálkozik az a lehetőség, hogy a mezőgazdasági munkavállalók betegségi biztosítása - a csehszlovák mezőgazdasági munkavállalók betegségi biztosításához hasonlóan - az OTI kebelében, vagy külön üzletág keretében, vagy az ipari munkásság és a vidéki, ú. n. magánalkalmazotti munkavállalók betegségi biztosításával együtt, egyetlen szervezetben, egy üzletág keretében, egységes járulékkulcs

mellett valósíttassék meg. Ez utóbbi esetben az egységes járulékkulcs a két munkavállalói réteg átlagos létszámának egymásközi viszonyától függően a 6 és 4.5, a tényleges javadalmazásokra vonatkoztatva 7 és 5.25% között helyezkednék el.

4. A mezőgazdasági betegségi biztosítási járulékok évi összegének becslésszerű megállapítása.

A mezőgazdasági betegségi biztosításnak az egész országra kiterjedő hatállyal megvalósítása esetében, a magyar közigazdasági életet terhelő újabb szociális teher nagysága természetesen igen nagy mértékben függ a biztosításba bevonandó mezőgazdasági munkavállalók körének törvényi szabályozásától. Más lesz a teher, ha csak az 1938 évi XII. t.-c. hatálya alá eső munkavállalói rétegekre terjed ki a biztosítás hatálya és más, ha a biztosításba a kis- és törpebirtokosság is bevonatik.

A biztosítási járulékok évi összegének megállapítására vonatkozó alábbi becslésszerű számításaink arra az esetre szorítkoznak, ha a mezőgazdasági betegségi biztosítás hatálya csak az 1938 évi XII. t.-c. munkavállalói rétegeire terjedne ki. A járulékteher a rendelkezésre álló adatok alapján az alábbiak szerint alakulna:

a) Az OTI által ellátott mezőgazdasági betegségi biztosítás üzletágának 1941 évi járulékkirovása 6%-os járulékkulcs mellett 1,829.076.41 P volt. 4.5 %-os járulékkulcs mellett a kirótt járulékok összege 1,371.807-30 P lett volna. Az 1941 évi népszámlálási adatok szerint a 14,669.128 főt kitevő összlakosságból a visszacsatolt felvidéki és kárpátaljai országrészen az összlakosság 11.68%-a, azaz 1,713.363 lélek lakott. Ez utóbbi arányszámot alkalmazva a felvidéki és kárpátaljai mezőgazdasági betegségi biztosítási járulékokra is, a számítások eredményeképpen a mezőgazdasági betegségi biztosítási országos járulékteher összegeként 11,744.926 P adódna. Tekintettel azonban arra, hogy az 1941 évi április, valamint június-július hónapokban a délvidéki területek visszacsatolása és a Szovjet Unió elleni háború kitörése következtében szükségessé vált részleges mozgósítás a mezőgazdasági népesség egy részét elvonta munkahelyéről, valamint, hogy a mezőgazdasági munkabérszínvonal az 1941 évhez képest lényegesen emelkedett, az évi járulékteher összegét kétségtelenül magasabbra kell értékeln.

Az emelkedés mértékének megállapítását célzó vizsgálódások jelentős nehézségekbe ütköznek. Míg a katonai szolgálat következtében lerováásra nem került járulékok összege ugyanis hozzávetőleges becslés szerint nem haladja meg a lerováásra került összes járulékjövedelem 10%-át, addig a munkabér-

színterületen bekövetkezett emelkedés mértékének megállapítása a statisztikai adatok hiánya miatt megoldhatatlan feladat. (Elég, ha itt utalunk arra, hogy pl. a gazdasági cselédek munkabérük 80%-át természetbeni járandóságokban kapják s a különböző természetbeni járandóságoknál egymástól élesen eltérő érték-emelkedések állottak elő.) Ha a katonai szolgálat okozta járulékkiesés és a munkabérszínvonal-emelkedés együttes hatását minimálisan 30-40%-ra vesszük, a mezőgazdasági betegségi biztosítás országos bevezetéséből származó minimális járulékkerhetet e becslési mód szerint 15½-16½ millió pengőben lehet megjelölni.

b) Az OMBI 1941 évi jelentése szerint 722.052 biztosított által lerótt járulékok összege 2,231.332 P volt. Tekintettel arra, hogy egy biztosított által 52 hét alatt leróható járulékok összege, heti 20 fillérrel számolva, összesen 10.40 P, a lerótt járulékok összegének megfelelő járulékévek száma 214.551. Ez utóbbi szám tulajdonképpen az öregség esetére biztosított mezőgazdasági munkavállalók 1941 évre vonatkoztatott átlagos létszámának tekintendő. Az OTI által ellátott mezőgazdasági betegségi biztosításban egy járulékévre kirótt járulékok összege 6%-os járulékkulcs mellett P 49.44; ez az összeg a 4.5%-os járulékkulcs alkalmazása esetében kerekén 37.50 P-re csökkenne. Az 1941 évi OMBI-i járulékévek alapján a kirovandó járulékok összege 8,045.662.50 P volna. Az évi járulékkerhetet azonban magasabbra kell értékelni. Ugyanis az OMBI-i biztosítottak fent megjelölt számában nem foglaltatik benn a délvidéki mezőgazdasági munkavállalók kb. 100.000 főt kitevő száma, s a keleti és erdélyi visszacsatolt területeken a nyilvántartott létszámnál is nagyobb létszámmal kell számolni; az OMBI 1941 évi jelentése szerint ugyanis a gazdasági munkavállalók számának alakulását illetően „kívánnivalók főképp az erdélyi és keleti visszacsatolt területeken vannak, ami leginkább annak tulajdonítható, hogy a helyiszervek és az érdekelt gazdaközönség és munkásréteg a magyar gazdasági társadalombiztosítási törvényeket kellőképpen még nem ismeri.” Mindezekre tekintettel a járulékkerhetet évi összegét mintegy 20-25 %-kal nagyobb összegre kell becsülni, vagyis kerekén évi 10 millió pengőre. Figyelembevételével továbbmenőleg az a) alatt említettek szerint a katonai szolgálat következtében bekövetkezett járulékkiesést, valamint a munkabérszínvonalban előállott emelkedést, a mezőgazdasági betegségi biztosításnak országos hatállyal bevezetése esetében a második becslési mód szerint az évi járulékjövedelem összege 13-14 millió pengőre volna tehető.

Fentiekből kitűnően a járulékkerhetet közelítő mértékének megállapítására szolgáló két különböző

becslési mód egymáshoz aránylagosan közelfekvő értékekre vezetett.

A biztosításból folyó költségek fedezetére szükséges évi járulékjövedelmet a biztonsági szempontokra tekintettel 20 millió pengőben felvéve, megállapítható egyrészt, hogy ez az újabb szociális teher abszolút nagyságát tekintve is a mezőgazdasági termelésnek aránylagosan kis megterhelését jelentené, másrészt összehasonlítva az OTI és MABI-nél biztosított iparforgalmi népesség után kirótt betegségi biztosítási járulékok kb. 120 millió pengőt kitevő összegével, ez utóbbi összegnek a mezőgazdasági betegségi biztosítási járulékkerhetet csak mintegy 16-17%-ára rúgna. A ténylegesen előálló költségek természetesen nagy mértékben függenek a biztosítást ellátó szervezet mikénti életrehívásától is. Az új biztosítási szerv működésének biztosabb alapokra fektetését kétségkívül a saját tapasztalatokból kiderült üzleti eredmények fogják majd lehetővé tenni.

Összefoglalva a fenti fejtegetéseket, az Országos Társadalombiztosító Intézet által ellátott felvidéki mezőgazdasági biztosítás tapasztalatai az alábbi vonatkozásokban adnak a további fejlődés tekintetében értékes támpontot:

1. Az erős tagfluktuációból az következik, hogy a mezőgazdasági betegségi biztosítást a szociális igényeknek megfelelően csak akként lehet megoldani, ha a rövid munkavisztonnyal rendelkezők is igényjogosultakká lehetnek. Ez a követelmény csak abban az esetben érvényesülhet, ha a biztosítási igény bármilyen rövid ideig tartó munkavisztonny esetében is beáll; a munkából való kiesés jeffosztó hatását viszont a passzív tagságnak ugyanolyan mértékű bevezetésével lehetne kiküszöbölni, mint aminő az 1927 évi XXI. t.-c. rendelkezésében ismeretes. Erősen antiszociális lenne, ha az átmenetileg foglalkoztatott munkavállalók a biztosításból kiesnének azért, mert hosszabb évi átlagos munkavisztonnyal nem rendelkeznek.

2. Ugyancsak antiszociális lenne az összes mezőgazdasági munkavállalóknak ugyanazon biztosított jövedelem alapján történő segélyezése, mert megállapítható, hogy a biztosítottak akként oszlottak meg a II., III. és IV. napibérosztályok között, hogy mind a három napibérosztályba igen sok munkavállaló tartozott.

3. Kiviláglik az is, hogy nem kell sem a mezőgazdasági betegségi biztosítás egyensúlyát, sem a mezőgazdasági munkavállalók munkakészségét a készpénzszolgáltatások felduzzadásától féltetni. A mezőgazdasági munkások feleakkora részben veszik igénybe a táppénzt, mint az ipariak; feltűnő, hogy kórházi ápolási költségekben való részesedésük is aránylag csekélyebb az ipari munkások részesedésénél.

4- Főleg a készpénzsegélyek igénybevételénél jelentkező kedvező momentumoknak tulajdonítható, hogy a mezőgazdasági betegségi biztosítást ugyanannak a biztosítási szervnek a keretében olcsóbban meg lehetne oldani, mint az ipari munkások biztosítását. A 6%-os járulékkulcs helyett 4.5-5%-os járulékkulcs is teljesen elegendőnek látszik.

5. Tévesnek látszik az a felfogás, amely szerint a mezőgazdasági termelés az ipari termeléssel szemben lényegesen kisebb teherviselő képességet és teherviselési készségezt tanúsít. A munkaadói hátralékok kedvező alakulásából az tűnik ki, hogy a mező-

gazdaság nagyobb nehézség nélkül el tudja viselni a betegségi biztosítás jelenlegi járulékkerhet is.

6. Megállapítható végül, hogy az országos mezőgazdasági betegségi biztosítást az Országos Társadalombiztosító Intézet keretében kb. 20 millió pengős évi költséggel, tehát aránylag igen olcsón meg lehetne oldani abban az esetben, ha a megoldás a felvidéki, illetőleg a kárpátaljai módszerrel történék.

Fejtegetéseinket azzal a reménnyel tesszük közzé, hogy eredményei nem lesznek hatástalanok az országos mezőgazdasági betegbiztosítás tervbevett megalkotásánál.